

ЭРҮҮГИЙН ЭРХ ЗҮЙН ОНОЛ, ПРАКТИКИЙН АСУУДАЛ

ЭРҮҮГИЙН ХУУЛИЙН ЗҮЙЛИЙН ТАЙЛБАР, МӨН ЧАНАР, ТҮҮНИЙ ХУУЛЬ ЗҮЙН УЧИР ХОЛБОГДОЛ

*Г.Гантөмөр: Отгонтэнгэр их сургуулийн багш,
хууль зүйн доктор, дэд профессор*

Эрүүгийн эрх зүйг сонирхон судлагч хэн боловч Эрүүгийн хуульд зүйлийн тайлбар байдгийг мэддэг, хуулийг хэрэглэх эрх бүхий субъектүүд түүнийг үндэслэн эрүүгийн хуулийг хэрэглэдэг.

Гэхдээ Эрүүгийн хуулийн зүйлийн тайлбар гэж юу болох, ямар учраас эрүүгийн хуульд хуульчилдаг эсэх, түүний хууль зүйн мөн чанар, учир холбогдлын талаар тэр болгон мэддэггүй.

Монгол Улсад эрх зүйн ерөнхий онолд төдийгүй эрүүгийн эрх зүйд хуулийн зүйлийн тайлбарын талаар тусгайлан судалсан болон дурьдсан бүтээл үгүй байна.

Иймээс түүний мөн чанар, хууль зүйн учир холбогдлыг судлах хэрэгцээ шаардлага нь зөвхөн эрүүгийн эрх зүйн онол төдийгүй хууль зүйн техник, хууль хэрэглэх ажиллагааны практикаас урган гарч байгаа бөгөөд танин мэдэхүйн болон практик ач холбогдолтой асуудал гэж үзэж байна.

Түүхэн уламжлал талаас авч үзвэл, манай улсын анхны төрөлжсөн эрүүгийн хууль болох 1926 оны Шүүх цаазын бичгээс эхлэн зүйлийн тайлбарыг хэрэглэж иржээ. 1926 оны Шүүх цаазын бичгийн ерөнхий ангийн “Шүүх цаазын бичгийн журамлан дагаж явуулах хэмжээ хязгаар” гэсэн нэгдүгээр бүлгийн 1 дүгээр зүйлийн тайлбарт “...Аливаа хууль цааз дор заасан эл явдлыг гэмт хэрэг дор тооцвоос

зохимой...” гэж, 11 дүгээр зүйлд “...Ял торгуулийг төгрөг ба мөнгөөр тогтооно. Хэрэв цааз хуулийн дотор ялын дээд хэмжээ нь нэг зуун төгрөгнөөс дээш бус болбоос ял торгохыг даган арван төгрөгнөөс дотогш торгож үл болно. Ял тушаах хугацааг шүүх таслах газрын тогтоон шийтгэсэн өдрөөс хойш нэгэн жил хүртэл сунгаж болно. Хэрэв ялыг тушаах чиггүй бөгөөс нэгэн төгрөгт нэг өдөр бодож түүний биеийг хорихгүйгээр үйлдвэр хийлгэнэ...” гэж заасан бөгөөд уг зүйлийн тайлбарт “...Ялыг шударгаар тушаахгүй, ялаас зайлхийсэн болбоос түүний хувийн хөрөнгө хогшлыг албан газраас данс тэмдэг үйлдэж худалдах буюу банкны зэрэг газарт хадгалуулсан мөнгө зоос, жич бусдаас авах зүйл байваас тэдгээрийг битүүмжлэх зэргээр тушаалгавал зохино...” гэж торгох ялыг биелүүлэхээс зайлхийсэн тохиолдолд уг ялыг биелүүлэх нөхцөл журмыг заасан байдаг¹.

1929 оны Шүүх цаазын бичигт ч ийм тайлбаруудыг өгснийг Ерөнхий ангийн 12 дугаар зүйлийн тайлбараас харж болно. 12 дугаар зүйлд “...Оноосон ялыг түдгэлзүүлэх нь шүүх таслах газраас тогтоосон нэг жилээс таван жил хүртэлх тэнсэх хугацааны дотор ялт хүмүүн дахин нэг төрлийн буюу өөр хүнд гэмт явдал эс үйлдвээс оноосон ялыг үл эдлүүлмой...” гэж заагаад уг зүйлийн тайлбарт нь “...Хэрвээ гэмт хэрэг үйлдсэн хүмүүний зан авир нь ард орны байдалд онц аюултай болбоос тэнсэж үл болмой...”² гэж ял тэнсэж болохгүй

нөхцлийг заажээ.

Ийм тайлбарууд 1934 оны Шүүх цаазын бичиг, БНМАУ-ын 1942, Эрүүгийн хуульд ч байсан. Тухайлбал 1942 оны Эрүүгийн хуулийн Ерөнхий ангийн 10 дугаар зүйлд “... Гэмт хэрэг үйлдэх үед үргэлжийн буюу түр ухаан солиурах өвчинтэй байсан буюу өөр өвчний эрхээр чухам үйлдсэнээ эс ухамсарласан ба мөн түүнчлэн гэмт хэрэг үйлдэхдээ ухаан бүрэн байсан боловч таслан шийтгэх үед ухаан балартах өвчин тохиолдвол ял шийтгэж үл болно...” хэмээн хэрэг хариуцах чадваргүй байдлыг хуульчлахдаа уг зүйлийн тайлбарт “...Ууж согтуурах үедээ гэмт хэрэг үйлдэгчийг эрүүгийн хайрцлагаас үл чөлөөлнө...” гэж заасан бол Тусгай ангид БНМАУ-ын хил хууль бусаар нэвтрэх гэмт хэргийг хуульчилсан 104-р зүйлийн тайлбарт “...Хөдөлмөрчин ард түмний эрх ашгийг хамгаалсан буюу үндэсний эрх чөлөөний төлөө тэмцсэн явдалд хавчигдсаны улмаас зайлсхийж БНМАУ-д тогтоосон паспорт буюу засаг захиргааны байгууллагын үнэмлэхгүйгээр нэвтрэн ирсэн гадаадын иргэн харъяат нарт улсын үндсэн хуулийн 88-р зүйлийн ёсоор өөрийн улсад суух орогнол олгох тул энэ зүйл үл хамаарна...”³ гэж зааж байв.

1961 оны БНМАУ-ын Эрүүгийн хуульд хууль тогтоогч ерөнхий ангид төдийгүй тусгай ангийн нэг ч зүйлд зүйлийн /хэм хэмжээний/ тайлбар хийгээгүй, тийм хууль зүйн техникийг огт хэрэглээгүй байгаа нь сонирхол татаж байна. Харин үүний оронд урьдах Эрүүгийн хуулийн зүйлийн тайлбарт зааж байсан

¹ Д.Адъяабазар. Монгол улсын 1921 оноос хойших Эрүүгийн хууль тогтоомжийн хөгжилт. УБ. 1998 он. 8 дахь тал

² Монгол улсын Эрүүгийн хууль тогтоомжийн түүхэн уламжлал /1911-2009

он/УБ. ХЗЯ. ХЗҮХ. 2011 он. 313 дахь тал

³ Мөн тэнд. 381 дэх тал

хэм хэмжээг тухайн зүйлийн бүтцэд гепотез хэлбэрээр оруулж дугаарлан байрлуулжээ. Бидний дээр дурьдсан 1942 оны эрүүгийн хуулийн 104 дүгээр зүйлийн тайлбарт заасан хэм хэмжээг 1961 оны Эрүүгийн хуульд “Хууль бусаар хил нэвтрэх гэмт хэрэг” буюу 61 дүгээр зүйлийн “б” оруулж хуульчилсан байдаг. Мөн 139-р зүйлд урьдах эрүүгийн хуулийн “...хээл хахуулийг албан тушаалтны далайлган сүрдүүлснээр өгсөн эсвэл хээл хахууль өгсөн этгээд эрүүгийн хэрэг үүсгэхээс өмнө зохих байгууллага буюу хариуцлагатанг мэдээлсэн бол эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхгүй...”⁴ гэсэн тайлбарыг уг зүйлийн “б” гепотез болгон оруулжээ.

1986 оны БНМАУ-ын шинэчлэн найруулсан эрүүгийн хуулийн тухайд хууль тогтоогч Ерөнхий ангид зүйлийн тайлбарыг хэрэглээгүй, харин Тусгай ангийн 60 /Эх орноосоо урвах/, 79 /Хууль бусаар БНМАУ-ын хил нэвтрэх/, 123 /Улс хоршоолол, олон нийтийн эд хөрөнгийг хулгайлж ашиглан шамшигдуулах/, 153 /Иргэний амины эд хөрөнгийг хулгайлах/, 192 /Эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулах/, 203 /Илт хууль бус таслан шийтгэх тогтоол, шийдвэр, магадал, тогтоол гаргах/, 247 /Зэвсэг, байлдааны галт хэрэгсэл, тэсэрч дэлбэрэх бодис хууль бусаар авч явах, хийж бэлтгэх, олж авах, хадгалах, борлуулах/, 260 /Тээврийн хэрэгсэл жолоодож байгаа этгээд хөдөлгөөний аюулгүй байдлын болон тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журам зөрчих/ гэсэн 8 зүйлд тайлбарыг хэрэглэсэн байдаг.

Аливаа эрх зүйн үзэгдэл, ухагдахуун, түүнийг илэрхийлсэн нэр томъёог хэл зүйн үүднээс авч үзэх нь тухайн үзэгдлийн мөн чанарыг бүрэн таньж мэдэх, түүний ойлголтыг хууль зүйн үүднээс зөв тодорхойлох, хууль зүйн учир холбогдол, зарчим, бүтэц, зүй тогтол, үр дагаварыг нээн харуулах, цаашид гүнзгийрүүлэн судлах боломжийг

олгоно.

Тайлбар гэдэг нь утгыг тайлбарласан бичиг, утга агуулгыг нэмэн дэлгэрүүлж тайлж хэлсэн, бичсэн зүйл, тайлбарлах юмны утга учрыг нэмж дэлгэрүүлэн хэлэх, таниулж өгөх⁵ гэсэн утгыг илэрхийлэх ба тайлбар гэдэг үгийн сүүлийн утга нь бидний тодорхойлж буй хуулийн зүйлийн тайлбарт хамаарч болохоор байна.

Одоо Эрүүгийн хуулийн зүйлийн тайлбарын ойлголт, хууль зүйн мөн чанар, учир холбогдолын талаар авч үзье

Хуулийн зүйлийн тайлбарын хууль зүйн мөн чанарыг нээн харуулахад чиглэгдсэн анхдагч асуудал бол түүнийг эрх зүйн хэм хэмжээг тайлбарлахаас ялгах, өөрөөр хэлбэл тэдгээрийн хууль зүйн мөн чанар, шаардлага, арга зүй, учир холбогдлын ялгаатай талыг тодорхойлох явдал мөн.

Хуулийн зүйлийн тайлбар нь эрх зүйн хэм хэмжээг тайлбарлахаас өөр ойлголт бөгөөд эрх зүйн ерөнхий онолын үүднээс авч үзвэл албан ёсны, хэм хэмжээний тайлбар гэсэн ангилалд багтана.

Хуулийн зүйлийн тайлбар нь хууль тогтоогчоос тодорхой хуулийг батлан гаргахдаа уг хуульд орсон нэр томъёог болон тодорхой хэм хэмжээний үйлчлэх хэмжээ хязгаар, хэрэглэх нөхцөл байдлыг тайлбарлан хуульчлах замаар хийгдэх ба хуулийн адил хүчин чадалтай, түүнийг бүх нийтээр заавал мөрдөх, заавал биелэгдэх шинжтэй байдаг түүний мөн чанар, онцлог оршино.

Харин эрх зүйн хэм хэмжээг тайлбарлах нь эрх олгогдсон субъектээс нэгэнт батлагдан, хүчин төгөлдөр үйлчилж буй хуулийг тайлбарлах, түүнд хуульчлагдсан хэм хэмжээний хууль зүйн агуулга, утга санаа, нэр томъёо, зарчим, үйлчлэх хүчин чадал, хэмжээ хязгаарыг нээн харуулах үйл ажиллагааг хэлэх⁶

⁵ Я.Цэвэл. Монгол хэлний товч тайлбар толь. УБ. УХГ. 1966 он. 512-513 дах тал, Монгол хэлний тайлбар толь. ШУА-ийн Хэл зохиолын хүрээлэн, Мон судар хэвлэлийн газар. УБ. 2014. 1148 дах тал

⁶ Ч.Нямсүрэн. Эрх зүй, төрийн онол.

УБ. 2004 он. 296 дахь тал, Д.Баярсайхан.

ба уг тайлбар нь тайлбарлаж буй хуульдаа нийцсэн байх, хэрэв хуультайгаа зөрчилдвөл хуулиа баримтлах, уг тайлбарыг хүчингүй болгох, өөрчлөгдөх зэрэг хууль зүйн учир холбогдол, онцлогтой байдаг.

Уг асуудлын хүрээнд авч үзэх хоёрдахь асуудал бол эрүүгийн хуулийн зүйлийн тайлбарыг ямар зорилгоор /шаардлагаар/ хууль тогтоогч өгдөг тухай асуудал юм.

Эрүүгийн хуульд зүйлийн тайлбарыг хэрэглэж байсан болон хэрэглэж байгаа өнөөгийн байдлыг судлан үзэхэд түүнийг эрүүгийн хуулийг хэрэглэх ажиллагааг хөнгөвчлөх, эрүүгийн хуульд байгаа эрх зүйн ойлголтуудыг хэл зүйн болон хууль зүйн үүднээс нийт ард иргэдэд болон хууль хэрэглэгчдэд ойлгомжтой болгох, Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн хэм хэмжээнд заасан зан үйлийн горим журам буюу тодорхой нийгэмд аюултай үйлдэл /эс үйлдэхүй/ нь ямар нөхцөлд гэмт хэрэг болох эсвэл болохгүй буюу түүнд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх, эс хүлээлгэх нөхцөл байдлууд эсвэл уг хэргийг үйлдсэн этгээдийг ямар тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага, ялаас чөлөөлөх нөхцөл байдлуудыг зааж өгөх зорилгоор хуульчилдаг нь харагдаж байна.

Хуулийн зүйлийн тайлбарын хууль зүйн мөн чанарыг тайлбарлах нь гуравдахь асуудал буюу зүйлийн тайлбар нь бие даасан эрх зүйн хэм хэмжээ юу? эсвэл эрүүгийн хуулийн зүйлийн /хэм хэмжээний/ нэг хэсэг үү? гэсэн асуултанд хариулахаас ихээхэн шалтгаална.

Хүчин төгөлдөр үйлчилж буй 2002 оны Монгол улсын Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 79/ Эх орноосоо урвах/, 82 /Төрийн эрх мэдлийг хууль бусаар авах хуйвалдаан зохион байгуулах/, 82-1 /Сонгуулийг будлиантуулж төрийн эрх мэдлийг хууль бусаар авах хуйвалдаан зохион байгуулах/, 89 /Хууль бусаар Монгол улсын хил нэвтрэх/, 108 /Хүн хулгайлах/, 112 /Хүн барьцаалах/, 113 /Хүн

Эрх зүйн онол. УБ. 1996 он. 81 дэх тал

⁴ Мөн тэнд. 456 дах тал

худалдаалах/, 177 /Зандалчлах/, 185 /Галт зэвсэг, байлдааны галт хэрэгсэл, тэсэрч дэлбэрэх бодис хууль бусаар хийж бэлтгэх, хадгалах, авч явах, борлуулах, үйлдвэрлэх/, 215 /Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний аюулгүй байдлын болон ашиглалтын журам зөрчих/, 231 /Төрийн албан хаагч, хэв журам хамгаалах олон нийтийн байцаагчийг доромжлох/, 258 /Шүүхийн шийдвэрийг үл биелүүлэх/, 263 /Төрийн албан тушаалтан албаны эрх мэдэл буюу албан тушаалын байдлаа урвуулах/, 265 /Төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгжийн албан тушаалтан эрх мэдлээ урвуулах/, 270 /Хээл хахууль зуучлах/, 270-1 /Хууль бусаар хөрөнгөжих/, 301 /Олон улсын хамгаалалтанд байдаг хүмүүст халдах/ гэсэн 17 зүйлд хууль тогтоогч зүйлийн тайлбарыг хэрэглэсэн байх ба үүний 6 нь эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх, 7 нь нэр томъёог тайлбарласан, 2 нь тухайн үйлдэл нь гэмт хэрэг болохгүй буюу эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхгүй байх нөхцөл байдлыг заасан, 2 нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх үндэслэл, нөхцлийг заасан байна.

УИХ-д өргөн бариад байгаа “Гэмт хэргийн тухай хууль”-ийн төсөлд⁷ ч зүйлийн тайлбарыг хэрэглэхээр тусгажээ. Төсөлд ерөнхий ангид 6-р зүйл /Эрүүгийн хариуцлагыг хүндрүүлэх нөхцөл байдал/ Тусгай ангид 10.1 /Хүнийг санаатай алах/, 10.3 /Эх нь нярай хүүхдээ алах/, 11.1 /Хүний эрүүл мэндэд хүнд хохирол санаатай учруулах/, 11.7 /Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх/, 12.1 /Хүчиндэх/, 12.3 /Бэлгийн мөлжлөг/, 13.1 /Хүн худалдаалах/, 13.2 /Хүн хулгайлах/, 13.4 /Хүн барьцаалах/, 13.6 /Хүний орон байранд хууль бусаар нэвтрэх/, 17.3 /Залилах/, 19.2 /Гадаадын тагнуулын алба, байгууллага, иргэнтэй хууль бусаар хамтран ажиллах/, 19.5 /Хорлон сүйтгэх ажиллагаанд бэлтгэх/, 19.8 /

Тагнуул хийх/, 19.12 /Монгол улсын хилийг хууль бусаар нэвтрэх/, 20.2 /Террор үйлдэхэд бэлтгэх/, 20.7 /Галт зэвсэг, галт хэрэгсэл, тэсэрч дэлбэрэх бодис хууль бусаар эзэмших/, 20.10 Мансууруулах бодис, сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэлийг хууль бусаар ашиглах/, 21.6 /Өмгөөлөгч, прокурор, шүүгч, иргэдийн төлөөлөгчид хууль бусаар нөлөөлөх/, 22.3 /Гадаад улсын, олон улсын байгууллагын албан тушаалтан эрх мэдлээ урвуулан ашиглах/, 22.5 /Хахууль өгөх/, 27.4 /Нисэх багийн үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс оролцох/, 28.1 /Тушаал биелүүлэхгүй байх/ гэсэн нийт 24 зүйлд тайлбарыг хуульчилахаар зааснаас нэр томъёо тайлбарласан 10, гэмт хэргийн шинжийг тайлбарласан 1, гэмт хэрэг болохгүй /гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнгүй гэж үзэх/ нөхцөл байдлуудыг заасан 6, эрүүгийн хариуцлага, ялаас чөлөөлөхөөр заасан 7 тайлбар байна.

Монгол улсын Эрүүгийн хуульд зүйлийн тайлбарыг хэрэглэж ирсэн байдлыг судалж үзэхэд ийм тайлбарын тоо шинээр эрүүгийн хуулийг батлах, шинэчлэн найруулах бүрт өсөх хандлагатай явж ирсэн нь анхаарал татаж байна. БНМАУ-ын 1986 оны шинэчлэн найруулсан Эрүүгийн хуульд 8, одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж буй 2002 оны Эрүүгийн хуульд 15 зүйлийн тайлбар байгаа бол УИХ-д өргөн бариад буй “Гэмт хэргийн тухай хууль”-ийн төсөлд 24 зүйлд зүйлийн тайлбарыг хуульчилахаар тусгаад байна.

Одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Эрүүгийн хуулийн тусгайн ангид байгаа 17 зүйлийн тайлбаруудыг судлахад тэдгээр нь бие даасан хэм хэмжээ бус, өөрөөр хэлбэл шинээр заавал мөрдөх зан үйлийн горим журмыг /гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнийг заагаагүй/ хуульчлаагүй, харин тодорхой зүйлд хуульчлагдсан нэр томъёог тайлбарлах, эсвэл түүнд тодорхойлсон зан үйлийн горим журам буюу тодорхой гэмт хэргийн эрүүгийн эрх зүйн

зарим шинжийг дэлгэрүүлж тайлбарласан, эсвэл уг үйлдэл, эс үйлдэхүй нь гэмт хэрэг /гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнгүй болох/ болохгүй нөхцөл байдлыг, эсвэл эрүүгийн хариуцлагаас, ялаас чөлөөлөх үндэслэл, нөхцлийг заасан гепотезийн үүрэгтэйгээр байгаагаас үзэхэд түүнийг бие даасан хэм хэмжээ гэж үзэх үндэслэлгүй байна.

Учир нь Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн хэм хэмжээ гэж эрүүгийн хуулиар хамгаалсан нийгмийн эрх ашиг, сонирхол /үнэт зүйлд/ халдсан, эрүүгийн хариуцлага хүлээх, тодорхой нийгэмд аюултай гэмт хэргийн эрүүгийн эрх зүйн шинж /бүрэлдэхүүн/, уг хэргийг үйлдсэн гэм буруутай этгээдэд оногдуулах ялын төрөл, хэмжээг хуульчилсан зан үйлийн горим журмыг хэлэх бөгөөд зүйлийн тайлбар нь шинээр зан үйлийн горим журам буюу гэмт хэрэг тооцсон, түүнд хүлээлгэх хариуцлагыг хуульчилаагүй, харин тухайн зүйлийг тайлбарлах замаар түүнийг нийт ард иргэдэд төдийгүй хууль хэрэглэгчдэд эрүүгийн хуулийг зөв ойлгох, хэрэглэх боломжийг олгох зорилготойгоор хуульчилагддаг.

Монгол улсад Эрүүгийн хуулийн зүйлийн тайлбарыг хэрэглэж ирсэн, хэрэглэж байгаа нөхцөл, шаардлага нь эрх зүйн ерөнхий онолын болон ЭЗЗүйн онолын сэтгэлгээний хөгжил, хууль зүйн техник хэрэглэх арга ажиллагааны тогтсон, хэвшмэл чиг хандлагатай хамааралтай, тэдгээртэй холбон тайлбарлаж болох юм.

ЭЗЗүйд Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн хэм хэмжээ нь тодорхой гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнийг тодорхойлсон диспозици, уг гэмт хэрэгт хүлээлгэх ялын төрөл, хэмжээг тогтоосон санкц гэсэн 2 хэсгээс бүрдэнэ гэсэн онолын үзэл баримтлалыг олонхи эрдэмтэд, судлаачид хүлээн зөвшөөрдөг, тэгж тайлбарласаар ирсэн⁸. Үүнээс үндэслэн Эрүүгийн хуулийн

⁷ Я.Цэвэл. Монгол хэлний товч тайлбар толь. УБ. УХГ. 1966 он. 512-513 дах тал, Монгол хэлний тайлбар толь. ШУА-ийн Хэл зохиолын хүрээлэн, Мон судар хэвлэлийн газар. УБ. 2014. 1148 дах тал

⁸ Ч.Нямсүрэн. Эрх зүй, төрийн онол. УБ. 2004 он. 296 дахь тал, Д.Баярсайхан. Эрх зүйн онол. УБ. 1996 он. 81 дэх тал

тусгай ангийн хэм хэмжээнд диспозицид заасан зан үйлийн горим журам буюу гэмт хэргийн бүрэлдэхүүн, санкцаар тогтоосон уг хэргийг үйлдсэн тохиолдолд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлага хэрхэн хэрэгжих, өөрчлөгдөх нөхцлийг заасан бүтэц буюу гепотез байдаггүй гэж үздэгээс түүнийг хуульчилдаагүй, үүний оронд зүйлийн тайлбар хийх хууль зүйн техник хэрэглэх аргыг өнөөдрийг хүртэл хэрэглэсээр байгаа билээ.

Харьцуулсан эрх зүйн үүднээс гадаадын зарим орнуудын эрүүгийн хуулийг судлахад дараах хоёр байдал, хандлага харагдаж байна.

Нэгдэх нь манай улсын эрүүгийн хуультай адил зүйлийн тайлбарыг хэрэглэж түүнд эрүүгийн хуульд байгаа нэр томъёо, тодорхой гэмт хэрэгт эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх нөхцөл, эрүүгийн хариуцлага, ялаас чөлөөлөх нөхцөл журмыг хуульчилдаг явдал бөгөөд ийм орнуудад хуучин ЗХУ-ын бүрэлдэхүүнд багтаж байсан ОХУ, Казакстан, Кыргызстан зэрэг цөөн орнууд хамаарч байна.

Хоёрдах хандлага буюу зүйлийн тайлбарыг хэрэглэдэггүй, эрүүгийн хуулийн нэр томъёог бие даасан дефинитив хэм хэмжээнд хуульчилдаг, харин тодорхой гэмт хэрэгт эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх /хүлээлгэхгүй байх/ нөхцөл, эрүүгийн хариуцлага, ялаас чөлөөлөх нөхцөл журмыг тухайн зүйлийн бүтцэд гепотез хэлбэрээр хуульчилдаг орнууд дийлэнх хувийг эзэлдэг ба сүүлийн жилүүдэд өсөх хандлагатай байна. Жишээ нь: Герман улсын Эрүүгийн хуулийн Ерөнхий ангийн II бүлгийн 11 параграфт /зүйлд/ хуулийн нэр томъёог тайларласан байдаг⁹ бол Голланд улсын Эрүүгийн хуулийн “Нийтлэг үндэслэл” гэсэн I дэвтэр буюу манай жишгээр бол Ерөнхий ангийн IX хэсгийн 78-91-р зүйлүүдэд эрүүгийн хуульд байгаа бүхий нэр томъёог тайлбарлажээ¹⁰.

⁹ Гэмт хэргийн тухай хуулийн төсөл. ХЗЯ. УБ. 2015 он

¹⁰ Г.Совд. БНМАУ-ын ЭЭЗүйн курс.

Ерөнхий анги. УБ.УХГ.1973 он. 84 дэх

Ийм зүйл Швейцари, Польш, Болгар зэрэг орнуудын эрүүгийн хуульд бий¹¹.

Уг хандлага, жишиг манай улсын хувьд ч шинэ зүйл биш, хүчин төгөлдөр үйлчилж буй ЭБШХ-ийн 5-р зүйлд ЭБШХ-д заасан нэр томъёонуудыг нэг бие даасан зүйлд хуульчилсан байдаг нь үүнтэй үндсэндээ ижил юм.

Иймээс бид эрүүгийн хуулийн зүйлийн тайлбар нь эрүүгийн хуулийн зүйлд заасан заасан нэр томъёог тайлбарлах, түүнд хуульчилсан тодорхой гэмт хэргийн шинжийг /бүрэлдэхүүнийг/ дэлгэрүүлж тайлбарлах, тухайн нийгэмд аюултай үйлдэл, эс үйлдэхүй нь гэмт хэрэг болохгүй нөхцөл байдлыг, эсвэл эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл, нөхцлийг хуульчлах замаар гепотезийн үүргийг гүйцэтгэдэг бие даасан хэм хэмжээ бус, уг хэм хэмжээний нэг бүрэлдхүүн хэсэг гэж үзэж байна.

Эцэст нь дүгнэхэд Эрүүгийн хуулийн зүйлийн тайлбар гэдэг нь бие даасан эрүүгийн хуулийн хэм хэмжээ бус, эрүүгийн хуулийн тодорхой зүйлд хэрэглэсэн нэр томъёог тайлбарласан эсвэл түүнд хуульчилсан тодорхой төрлийн гэмт хэргийн шинж, түүний агуулга, хамрах хүрээ, үр дагавар /уг үйлдэл нь ямар тохиолдолд гэмт хэрэг болох, ямар тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх, эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх/ зэрэг тухайн зүйлийг хэрэглэх нөхцөл, журмыг заасан, хууль тогтоогчоос албан ёсны, хэм хэмжээний тайлбар хэлбэрээр өгөгдсөн, тухайн хэм хэмжээний бүрэлдэхүүн хэсгийг хэлнэ.

Энэхүү судалгааны үр дүнд дараах саналыг дэвшүүлж байна:

- Цаашид Эрүүгийн хуульд зүйлийн тайлбарыг хуульчилахгүй байх, зүйлийн /хэм хэмжээний/ тайлбар хийдэг хууль зүйн техникийн энэ уламжлалт

тал, С.Жанцан. Монгол улсын ЭЭЗүйн онол. I-р дэвтэр. Гэмт хэргийн сургаал. УБ.2009 он. 138 дах тал, С.Нарангэрэл. Монгол улсын ЭЭЗүй. Ерөнхий анги. УБ.1999 он. 66 дах тал, Ж.Болдбаатар. ЭЭЗүйн тулгуур ойлголтууд. УБ.2002 он. 16 дах тал,

хуучинсаг аргаас татгалзах,

- Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн тайлбаруудад өгсөн нэр томъёоны тайлбарыг нэгтгэн Герман болон бусад барууны орны эрүүгийн хуулийн адил ерөнхий ангид бие даасан зүйлд нэг дор буюу дефинитив хэм хэмжээнд хуульчилах,¹²

- Хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн /Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд ч нэгэн адил хамаарна/ тодорхой зүйлүүдэд өгсөн гэмт хэрэг болохгүй нөхцөл байдал, эрүүгийн хариуцлага, ялаас чөлөөлөх нөхцөл байдлыг заасан тайлбаруудыг тухайн зүйлийн үндсэн бүтцэд гепотез хэлбэрээр 1961 оны Эрүүгийн хуультай ижил байдлаар хуульчилах, цаашид тийм хууль зүйн техникийн аргыг хэрэглэж хэвших,

- Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд “Цэргийн гэмт хэргийн бүлэг”-т¹¹ дефинитив хэмжээг одоогийн хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Эрүүгийн хуулийн 274 дүгээр зүйлтэй адил байдлаар хуульчилж түүнд цэргийн хэргийн ойлголт, субъектын асуудлыг тусгах зэрэг болно.

¹¹ Уголовный кодекс ФРГ. Москва. Изд. Юридический Колледж МГУ. 1996